

УДК 378.016:81'243]:01.895:004.9

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ НА НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Безлюдна Віта, доктор педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-4333-9026

E-mail: vitabz@ukr.net

У статті проаналізовано ефективність застосування інноваційних технологій у процесі викладання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти. Схарактеризовані поняття «інновація», «освітні інновації», «інноваційне навчання» у контексті іноземної підготовки студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти. З'ясовано, що інноваційні технології в процесі викладання іноземних мов у ЗВО науковці розглядають на основі принципів компетентнісного, діяльнісного і комунікативного підходів, у розробці ефективних моделей навчання, заснованих на системних дослідженнях, застосуванні сучасних методів навчання, залученні студентів до проєктної діяльності тощо.

***Ключові слова:** інновації, інноваційні технології, іноземні мови, студенти, заклади вищої освіти, компетентнісний підхід.*

EFFICIENCY OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES APPLICATION IN THE PROCESS OF TEACHING FOREIGN LANGUAGES AT NON-LANGUAGE SPECIALTIES IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Bezliudna Vita, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of Foreign Languages
Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-4333-9026

E-mail: vitabz@ukr.net

Innovative processes in the field of education and innovation as a scientific discipline are designed to reveal the essence of scientific design and masterful implementation of innovative technologies, to identify regular links between traditions and innovations, to substantiate management models of systemic innovations in educational institutions.

The article analyzes the effectiveness of innovative technologies in the process of teaching foreign languages at non-language specialties in higher educational institutions. The concepts of "innovation", "educational innovations", "innovative learning" in the context of foreign language training of students of non-language specialties of higher education institutions are characterized. It was found out that innovative technologies in the process of teaching foreign languages in higher education institutions are considered by scientists on the basis of the principles of competence, activity and communicative approaches, in developing effective teaching models based on systematic research, application of modern teaching methods, involvement of students in project activities, problem methods

using, application of information and telecommunication technologies. The author emphasized that the most effective among educational innovations that promote the study of foreign languages in non-language higher education institutions are interactive and information and communication technologies that give the educational process a dialogical nature, which can significantly improve and facilitate foreign language learning. The study confirms the effectiveness and efficiency of innovative technologies in the teaching of foreign languages in non-language HEIs, which provide unlimited opportunities for independent work of students, are the means by which teachers can develop individual characteristics of students, their intellectual, communicative and creative abilities, increase motivation to learn a foreign language, create a comfortable learning environment.

Keywords: *innovations, innovative technologies, foreign languages, students, institutions of higher education, competence approach.*

Питання про підвищення ефективності навчання в закладах освіти є одним із найстаріших в історії людства. Пошук оптимальних форм і методів у вищій школі нерозривно пов'язаний з розвитком інноваційних технологій, які можуть мати вирішальне значення у професійній підготовці майбутніх учителів. Інноваційні технології стали необхідним засобом і під час викладання іноземних мов для студентів немовних спеціальностей у закладах вищої освіти. Вони дозволяють студентам вливатися в автентичну комунікацію у професійному оточенні, отримувати сучасну інформацію про професії, обмінюватися своїми ідеями.

Упровадження реформ Болонського процесу на рівні вищої педагогічної освіти в Україні позначилося на викладанні іноземних мов у закладах вищої освіти (ЗВО) і започаткувало позитивні зміни як в організаційному, так і в змістовному аспектах. Насамперед істотно змінився соціокультурний контекст вивчення іноземної мови. Значно зросла її освітня і самоосвітня функції, професійна значущість на ринку праці загалом, що спричинило посилення мотивації до вивчення іноземних мов на немовних спеціальностях, особливо англійської як мови міжнародного спілкування.

В Україні рівень володіння іноземними мовами оцінюється у діапазоні від середнього до низького. Слід зазначити, що наша країна займає 41 місце у рейтингу знання англійської мови EF English Proficiency Index, що вказує на низький рівень [11]. Однак володіння англійською є важливою навичкою, яка необхідна сучасному спеціалісту, особливо з огляду на Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом та поглиблення економічних і торговельних відносин між Україною та країнами Євросоюзу. Результати онлайн-дослідження (2015 р.), проведеного маркетинговою компанією Taylor Nelson Sofres, показали, що 89 % українців вивчали англійську мову, однак лише 18 % оцінили свій рівень володіння нею вище середнього [5].

Ураховуючи такі показники, Т. П. Старовойт стверджує, що ефективність вивчення англійської мови недостатня. У зв'язку з цим виникає питання про застосування інноваційних технологій, які впливають на успішність у вивченні іноземної мови, зокрема англійської, що особливо актуально у випадку навчання студентів, які навчаються на немовних факультетах і від самого початку вступу до ЗВО характеризуються нижчим рівнем знання англійської та є не настільки зацікавленими у вивченні іноземних мов, як ті студенти, які обрали лінгвістичні спеціальності [8].

Знання іноземної мови в Україні, зокрема англійської, відіграє надзвичайно важливу роль, адже англійська – це лідер серед мов Інтернету; це мова науки: 80 % видань публікуються англійською мовою, усі міжнародні конференції, семінари однією

з робочих мов мають англійську; це інструмент навчання для міжнародних освітніх закладів і онлайн-платформ; англійська – мова дипломатії: офіційна мова Європейського Союзу, ООН, НАТО й Європейської асоціації вільної торгівлі. Важливо усвідомити те, що розв'язання комплексу завдань, пов'язаних з приєднанням України до європейського освітньо-наукового простору на основі підготовки майбутніх професіоналів, знаходиться в площині рішень, спрямованих на новий інноваційний, науково-технологічний розвиток України. Це насамперед нова філософія освітньої діяльності, нові принципи організації освітнього процесу, новий тип відносин між викладачем та студентом, нові технології опанування знань і повна прозорість навчального процесу [10].

2016 рік став переломним етапом процесу іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей у закладах вищої освіти України, оскільки був оголошеним роком англійської мови (Указ «Про оголошення 2016 Роком англійської мови в Україні» (2015)). Указ був спрямований на вдосконалення законодавства щодо визначення переліку посад наукових, педагогічних та науково-педагогічних працівників у ЗВО і наукових установах, які пов'язані з опануванням англійської мови, та запровадження вимоги щодо англійської компетентності для присвоєння вчених звань та присудження наукових ступенів. Кабмін України отримав завдання розробити й затвердити низку заходів на 2016 та наступні роки, спрямованих на активізацію вивчення українцями англійської мови. Серед таких заходів було запровадження теле- та радіопрограми з вивчення англійської мови, демонстрування фільмів англійською із субтитруванням державною мовою тощо [9].

У значній кількості досліджень і публікацій увага науковців зосереджувалася на застосуванні інноваційних технологій у закладах вищої освіти й організації навчального процесу у ЗВО на сучасному етапі розвитку вищої освіти (Ю. В. Бистрова, К. М. Павелків, Є. С. Полат, В. В. Ципко та ін.).

Однак існує незначна кількість досліджень, присвячена проблемі застосування інноваційних технологій у процесі вивчення іноземних мов у немовних закладах освіти. Зокрема, Т. П. Старовойт, Т. О. Григоренко у своїй праці розглядають мотиваційні чинники, які сприяють успішності у вивченні англійської мови студентами немовних спеціальностей. У посібнику Р. О. Гришкової у четвертому розділі ґрунтовно проаналізовані інноваційні методи навчання іншомовної мовленнєвої діяльності студентів нефілологічних спеціальностей.

Метою статті є аналіз ефективності застосування інноваційних технологій у процесі викладання іноземних мов у немовних закладах вищої освіти.

Розглядаючи модернізацію вищої педагогічної освіти як перманентний процес, схарактеризуємо поняття «інновація» у контексті іншомовної підготовки студентів немовних спеціальностей закладів вищої освіти.

На думку багатьох дослідників, інноваційні процеси в галузі освіти та інноватика як наукова дисципліна покликані розкривати сутність наукового проєктування і майстерного втілення інноваційних технологій, виявляти закономірні зв'язки між традиціями та новаціями, обґрунтовувати управлінські моделі системних нововведень в установах і закладах освіти [4].

Освітня інновація характеризується нововведеннями в галузі психолого-педагогічних, соціально-економічних та науково-виробничих досліджень, спрямованих

на якісне покращення освітнього процесу. До соціально-економічних інновацій в освіті відносять сучасні технології розвитку особистості, нововведення у правове забезпечення системи освіти, економіку освіти; до науково-виробничих – комп'ютерні й телекомунікаційні, матеріально-технічне оснащення; до психолого-педагогічних – нововведення в навчальному, виховному й управлінському процесах [3, с. 135].

На думку Р. О. Гришкової, інноваційне навчання іноземної мови передбачає відмову від переказу навчальних текстів й інших репродуктивних методів навчання та перехід до рівноправного діалогічного спілкування, моделювання реальних життєвих ситуацій, упровадження інтерактивних видів роботи: методу проєктів, мозкової атаки, кейс-методу, рольових ігор тощо. Воно сприятиме формуванню критичного мислення студентів та здатності застосовувати отримані знання в конкретних ситуаціях професійного спілкування [3, с. 135].

Закордонні вчені М. Мюльдер, Дж. Галікерс, Х. Біманс, Р. Весселін розглядають «іншомовну підготовку студентів у контексті компетентнісної парадигми, як найбільш розвиненої і популярної нині у світі, якщо йдеться про підготовку фахівців. Зазначимо, водночас, що компетентнісний підхід досить широко представлений і в українській педагогічній науці, тому ці засади формування іншомовної компетентності фахівців розроблені й розробляються далі в численних наукових розвідках» [6].

У контексті вищесказаного зауважимо, що в українських ЗВО інноваційні методики в процесі вивчення іноземних мов базуються переважно на комунікативному підході, інтерактивній та кооперативній моделях навчання. Використання інтерактивної моделі передбачає моделювання реальних ситуацій, спрямованих на спільне вирішення конкретних комунікативних завдань. Таким чином, студент діє в команді та нарівно з іншими учасниками активного навчання бере участь в освітньому процесі. При цьому створюється атмосфера, яка сприяє іншомовній комунікації, а окремі елементи гри та драматургії забезпечують належний емоційний фон для реалізації поставленого завдання. Інтерактивна модель сприяє розвитку навичок критичного мислення, студенти навчаються слухати та аналізувати різноманітні судження, а також робити власні висновки та пропонувати власне комунікативне рішення. Зі свого боку викладач виконує роль інструктора, спостерігача та своєрідного арбітра, який скеровує навчальний процес, робить аналіз помилок на фінальному етапі та виносить критично-оціночні судження щодо ефективності та успішності комунікативного продукту [7].

Сьогодні інноваційні технології у процесі вивчення іноземних мов у ЗВО науковці розглядають на засадах принципів компетентнісного, діяльнісного і комунікативного підходів; у розробці ефективних моделей навчання, заснованих на системних дослідженнях. Вивчення іноземної мови у ЗВО вбачають у: застосуванні сучасних методів навчання; залученні студентської молоді до проєктної діяльності; використанні проблемних методів; застосуванні ІКТ (робота з навчальними комп'ютерними програмами з іноземних мов (система мультимедіа)), дистанційних технологій; створення презентацій у програмі Power Point; використанні інтернет-ресурсів; навчанні іноземної мови в комп'ютерному середовищі (електронна пошта, форуми, блоги тощо); формуванні цілей і змісту навчання у межах гуманістичної педагогіки, у розробці системи контролю результатів, яка мотивує студентів до самовдосконалення і самостійної роботи над рівнем володіння іноземною мовою та після закінчення ЗВО [1].

Поряд із вищезначеними інноваціями, розвиваються методологічні засади навчання іноземних мов в умовах дистанційної освіти. Так, до основних концептуальних положень дистанційного навчання іноземних мов Є. С. Полат відносить: обов'язкову самостійну практику студента у мовленнєвій діяльності; інтерактивну взаємодію студента і викладача; ефективний зворотний зв'язок; використання різноманітних видів самостійної діяльності студентів з переважним застосуванням нових педагогічних технологій. При цьому основними методичними принципами організації дистанційної системи навчання є комунікативність, свідомість, наочність, принцип опори на рідну мову студентів, доступність, позитивний емоційний фон [7].

Найбільш ефективними та результативними серед освітніх інновацій, які сприяють вивченню іноземних мов у немовних ЗВО, є інтерактивні та інформаційно-комунікаційні технології, які надають освітньому процесу діалогічного характеру, дозволяють значно вдосконалити та полегшити вивчення іноземної мови, а також забезпечити оптимізацію процесу навчання з точки зору економії аудиторного часу, актуалізацію та активізацію пошуку студентами нових знань, стимулюють викладачів до пошуку нових форм, методів організації освітнього процесу, дозволяють відчувати себе упевненими у собі нарівні з іншими, подолати страх перед мовним бар'єром [1].

Загалом в освітній практиці українських закладів вищої освіти домінують окремі технології, які можна класифікувати наступним чином:

- структурно-логічні – передбачають поетапну організацію навчання, що забезпечує логічну послідовність постановки й вирішення дидактичних завдань;
- інтеграційні – дидактичні системи, що забезпечують інтеграцію міжпредметних знань і вмінь;
- професійно-ділові, ігрові – дидактичні системи використання різноманітних ігор (формують уміння вирішувати завдання на основі компромісного вибору);
- тренінгові засоби – система діяльності для відпрацювання окремих алгоритмів вирішення типових практичних завдань за допомогою комп'ютера;
- інформаційно-комп'ютерні, що реалізуються через різноманітні навчальні програми (тренінгові, контрольні, інформаційні);
- діалогово-інформаційні – сукупність форм і методів навчання, заснованих на діалоговому мисленні у взаємодійних дидактичних системах [2, с. 28].

Тож проведене дослідження підтверджує ефективність і результативність застосування інноваційних технологій у процесі викладання іноземних мов у немовних ЗВО, які надають необмежені можливості для самостійної роботи студентів, є тими засобами, за допомогою яких викладачі можуть розвивати індивідуальні особливості студентів, їх інтелектуальні, комунікативні та творчі здібності, критичне мислення, підвищувати мотивацію до вивчення іноземної мови, створити комфортне середовище навчання.

Актуальними напрямками подальшого наукового пошуку вважаємо дослідження переваг та недоліків змішаного навчання під час вивчення іноземних мов у немовних закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдна В. В. Основні види інноваційних технологій в процесі вивчення іноземних мов. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. Т. 2. С. 23–25.
2. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Правове та інноваційне суспільство*. 2015. № 1(4). С. 27–31.
3. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей: [навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. 220 с.
4. Інноваційні технології навчання: навч. посібн. для студ. вищих технічних навч. закладів / [кол. авторів; відп. ред. Бахтіярова Х. Ш.; наук. ред. Арістова А. В.; упорядн. словника Волобуєва С. В.]. К.: НТУ, 2017. 172 с.
5. Лише 18 % українців володіють англійською на рівні вище середнього – дослідження TNS. URL: http://ipress.ua/news/lyshe_18_ukraintsiv_volodiyut_angliyskoju_na_rivni_vyshche_serednego__doslidzhennya_tns_148516.html. (дата звернення: 2.12.2020).
6. Павелків, К. М. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців соціального профілю: чинники та суперечності в реалізації. *Молодь і ринок*. 2018. № 11. С. 79–86.
7. Полат Е. С. Інтернет в системі дистанційного навчання іноземною мовою. URL: <http://www.ito.su/1998/3/polat.html> (дата звернення: 30.11.2020).
8. Старовойт Т. П., Григоренко Т. О. Мотиваційні чинники, які сприяють успішності у вивченні англійської мови студентами «немовних» спеціальностей. *Молодий вчений*. 2017. № 8. С. 175–179.
9. Про оголошення 2016 року Роком англійської мови в Україні: Указ Президента України № 641. 2015.
10. Ципко В. В. Вища освіта України у процесі інтеграції до Європейської освітньої системи. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Pedagogica/53660.doc.htm (дата звернення: 10.12.2020).
11. Шепелева Е. А. Особенности учебной и социальной самоэффективности школьников: автореф. дис. ... к-та психол. наук. М., 2008. 24 с.

REFERENCES

1. Bezliudna, V. V. (2015). Osnovni vydy innovatsiinykh tekhnolohii v protsesi vyvchennia inozemnykh mov. *Innovatsiinyi rozvytok vyshchoi osvity: hlobalnyi ta natsionalnyi vymiry zmin*: proceedings of the Scientific and Practical Conference. Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, Vol. 2, 23–25 [in Ukrainian].
2. Bystrova, Yu. V. (2015). Innovatsiini metody navchannia u vyshchii shkoli Ukrainy. *Pravove ta innovatsiine suspilstvo*, 1(4), 27–31 [in Ukrainian].
3. Hryshkova, R. O. (2015). Metodyka navchannia anhliiskoi movy za profesiinym spryamuvanniam studentiv nefilolohichnykh spetsialnostei. Mykolaiv: Vyd-vo CHDU im. Petra Mohyly [in Ukrainian].
4. Innovatsiini tekhnolohii navchannia (2017). K.: NTU [in Ukrainian].
5. Lyshe 18 % ukraintsiv volodiiut anhliiskoiu na rivni vyshche serednioho – doslidzhennia TNS. URL: http://ipress.ua/news/lyshe_18_ukraintsiv_volodiyut_angliyskoju_na_rivni_vyshche_serednego__doslidzhennya_tns_148516.html [in Ukrainian].
6. Pavelkiv, K. M. (2018). Inshomovna pidhotovka maibutnykh fakhivtsiv sotsialnoho profilu: chynnyky ta superechnosti v realizatsii. *Molod i rynek*, 11, 79–86 [in Ukrainian].
7. Polat, E. S. Internet v systeme dystantsyonnoho obucheniya inostrannym yazykam. URL: <http://www.ito.su/1998/3/polat.html> [in Russian].
8. Starovoit, T. P., Hryhorenko, T. O. (2018). Motyvatsiini chynnyky, yaki spriyaiut uspishnosti u vyvchenni anhliiskoi movy studentamy «nemovnykh» spetsialnostei. *Molodyi vchenyi*, 8, 175–179 [in Ukrainian].
9. Ukaz Prezydenta Ukrainy № 641/2015 «Pro oholoshennia 2016 roku Rokom anhliiskoi movy v Ukraini» [in Ukrainian].
10. Tsytko, V. V. (2010). Vyshcha osvita Ukrainy u protsesi intehratsii do Yevropeiskoi osvitnoi systemy. URL: http://www.rusnauka.com/14_NPRT_2010/Pedagogica/53660.doc.htm [in Ukrainian].
11. Shepeleva, E. A. (2018). Osobennosti uchebnoy i sotsialnoy samoeffektivnosti shkolnikov. *Extended abstract of candidate's thesis*. M. [in Russian].